

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ ДЛЯ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ

Обдарованість – складне явище, що має як позитивні, так і негативні наслідки. До позитивних проявів обдарованості можна віднести гарні вербальні здібності, розмаїтість інтересів, сталість, незалежність, творчі здібності, почуття цінності, наполегливість, гарну пам'ять, абстрактність мислення. До негативних – різну швидкість мислення і письма, індивідуалізм, нестабільність інтересів, прояв диктаторства, підвищену вимогливість, нетерпимість.

Обдарованим дітям притаманні такі риси, як слухняність, зразкова поведінка. Інколи такі діти чинять опір стандартним правилам, нормам, тому вони швидше за своїх однолітків проходять початкові рівні соціальної адаптації.

Доцільно звернути увагу на те, що часто обдаровані діти не хочуть підкорятися загальним вимогам школи, зокрема вивчати поетапно, що їм уже відомо, не виконують домашні завдання. Такі діти думають значно швидше, ніж пишуть. Тому інколи їх роботи погано оформлені, неохайні, виглядають не завершеними, але вони займають призові місця в олімпіадах та конкурсах МАН, їх нагороджують золотими і срібними медалями за високі досягнення в навчанні.

Метою статті є висвітлення теоретичних підходів до розробки навчальних програм для обдарованих і талановитих дітей у системі загальноосвітньої школи.

Значну увагу науковці приділяють проблемі навчання та розвитку дітей, які виявляють академічну обдарованість, в умовах загальноосвітньої школи. Так, наприкінці ХХ ст. в Україні створюються навчальні заклади нового типу для навчання обдарованих дітей (ліцеї, гімназії, колегіуми, коледжі тощо).

Основною метою діяльності таких закладів, на думку О. Матюшкіна та деяких дослідників, є розвиток творчих здібностей обдарованих дітей в умовах диференційованого та індивідуалізованого навчання.

Реалізацію цієї мети рекомендують виконувати за такими напрямками:

1. Виявлення обдарованих і талановитих дітей за підсумками конкурсів в основних галузях науки, техніки, літератури, мистецтва при ВНЗ, науково-дослідних та інших навчальних закладах.

2. Розвиток і виховання талановитих й обдарованих учнів у спецшколах та на спеціальних курсах при ВНЗ.

3. Розвиток і виховання обдарованих учнів у роботі шкільних факультативів і класів з поглибленим вивченням окремих предметів.

4. Розробка та проведення спеціальних факультативів: “Творча особистість”, “Наукова творчість”, “Художня творчість”, “Лідерство” [7].

Отже, найголовнішим завданням педагогічного колективу загальноосвітньої школи при роботі з обдарованими дітьми є створення сприятливого клімату в колективі і розв'язання конфліктних ситуацій.

Виходячи з понять “обдарованість”, мети і завдань роботи з обдарованими дітьми, впроваджена система навчально-виховного процесу, в якому основна діяльність навчального закладу складається з трьох компонентів: навчального; виховного; науково-дослідного.

Основою організації навчального процесу є відкриття класів з поглибленим вивченням англійської мови, української філології, математики, біології, музики, історії тощо.

Саме це визначає зміст навчальної програми для обдарованих дітей. При розробці таких програм необхідно дотримуватися загальних вимог, але водночас мета і завдання навчання цієї категорії дітей робить актуальним вимоги, не характерні для навчальних програм, за якими навчаються звичайні діти.

Ще у 1932 р. М. Семігін, Д. Норріс та Л. Термен вказали на необхідність складання навчальних програм для обдарованих і талановитих дітей. На їх думку, ці програми не повинні обмежуватися лише розширенням чинних програм для учнівського загалу чи введенням навчальних завдань, розрахованих на звичайних дітей старшого віку.

Зміст навчальної програми для обдарованих дітей, як слушно зауважує Дж. Рензуллі, повинен містити такі особливості:

- виходити за межі загальновідомої програми;
- враховувати специфіку зацікавленості учнів;
- відповідати їх стилю засвоєння знань: не обмежувати прагнення дітей до глибокого проникнення в сутність тієї чи іншої теми [3].

С. Кеплен серед вимог для побудови навчальних програм для обдарованих дітей називає глобальний характер тем; міжпредметний підхід при формуванні проблематики; інтеграцію розділів, які належать до різних галузей знань; спрямованість змісту навчального матеріалу на розвиток продуктивного, критичного мислення.

За визначенням С. Мейкера, навчальна програма для обдарованих і талановитих дітей має бути прискореною, передбачати можливість коригування її учнями і сприяти розвитку абстрактного мислення.

На думку дослідників В. Шепотько та І. Волощука, програма для обдарованих дітей – це науково обґрунтована стратегія надання додаткових освітніх послуг зазначеній категорії школярів і виважена тактика досягнення кінцевих результатів. У програмах чітко визначена мета роботи з такою категорією дітей; рекомендовані організаційні форми її реалізації і методи навчання; перелічені ефективні засоби педагогічного впливу на вихованця, вимоги до педагогічних кадрів; запропоновані методики психодіагностики, форми контролю проміжних та кінцевих результатів [5].

Аналіз науково-педагогічної літератури [2–4; 8] свідчить про те, що навчальна програма для обдарованих і талановитих дітей повинна відповідати таким критеріям:

- давати дітям можливість залучатися до нової інформації, прищеплювати їм прагнення до здобуття знань;
- передбачати розвиток продуктивного мислення і навичок практичного застосування знань;
- надавати можливість вільного використання відповідних джерел;
- виховувати ініціативу і самостійність у навчанні, самовдосконалення учня;
- розвивати свідомість і самосвідомість, ставлення дитини до інших людей, природи, культури;
- звертати увагу на складні розумові процедури, творчі здібності, майстерність учня.

За визначенням дослідника Н. Максимчук, структура навчального плану повинна визначатися такими принципами, як:

- комплексне охоплення знань людини про навколишній світ;
- розподіл навчального плану на цикли, відповідно до структур людських знань, науки і наукової діяльності;
- максимальна спеціалізація навчальних курсів (особливо курсів з поглибленим вивченням) з наступним викладанням узагальнюючих інтегрованих курсів у старших класах [2].

З огляду на це, здійснюється розподіл класів на підгрупи при вивченні іноземної мови, інформатики, практичних знань з профільюючих предметів. Також збільшується частка практичних і лабораторних занять з профільюючих предметів, де забезпечується оволодіння навичками інтелектуальної праці.

Таким чином, форми і методи викладання повинні відповідати психологічним особливостям обдарованих дітей, забезпечувати їх розвиток. При навчанні передбачається використання індивідуальних планів. В основу викладання покладена класно-урочна, лекційно-семінарська системи з урахуванням вікових особливостей учнів і специфіки конкретних курсів. Доцільним вважається застосування інших прогресивних форм уроків.

У зв'язку з цим змінюється методологія процесу навчання, яка полягає у його переорієнтації з лекційно-інформативної на індивідуально-диференційовану та організацію самоосвіти обдарованої дитини. В основу навчання покладено самостійну, творчу роботу того, хто навчається. Індивідуальна робота школяра розглядається як один з основних компонентів навчальної діяльності, яка передбачає створення умов для найповнішої реалізації їх творчих можливостей через індивідуально спрямований розвиток їх здібностей, науково-дослідну роботу і творчу діяльність.

Практична робота викладачів з учнями повинна бути індивідуалізованою з урахуванням рівня їх творчих можливостей, навчальних здобутків, інтересів, навчальної активності тощо. Кожен педагог повинен уміти оцінювати рівень творчих здібностей дитини на основі синтезованої характеристики творчо обдарованої особистості [6].

Виховний процес здійснюється через навчальний процес і виховну роботу. Виховна робота ґрунтується на вивченні особистості учнів класними керівниками, психологами, соціальними педагогами шляхом спостережень, бесід з учнями, батьками, вчителями. На підставі цього розробляються конкретні виховні програми та індивідуальні плани, форми і методи роботи.

Розвиток навичок науково-дослідної роботи містить додаткове поглиблення знань з профільюючих дисциплін, реалізацію творчих запитів. Напрями цієї роботи і її тематика обирається учнями самостійно і здійснюється через предметні наукові гуртки і факультативи, наукові товариства, роботу в лабораторіях позашкільних закладів освіти, індивідуальну дослідну і реферативну роботу під керівництвом учителів школи і науковців вузів.

Отже, ці питання можна вирішувати як у загальноосвітніх закладах, так і в системі позашкільної роботи. В основу такої діяльності (у формі гуртків, секцій, клубів) покладена диференціація та індивідуалізація соціально-виховного процесу, який передбачає фізичний, психічний, соціальний, духовний, інтелектуальний розвиток вихованців та стимулювання їх активності, а також розкриває творчу активність кожного учасника творчої дії [1].

Висновки. Таким чином, навчальні програми для обдарованих і талановитих дітей мають бути зорієнтовані на розвиток їх творчих здібностей та критичного мислення; на формування таких якостей, як: швидкість, гнучкість, неординарність; на виховання високоосвіченої розвинутої особистості, яка має бути наділена глибокою національною свідомістю, здоровими інтелектуально-творчими, духовними та естетичними якостями, родинним і патріотичним почуттям, працьовитістю, кмітливістю, підприємництвом та ініціативністю.

Література

1. Бондар Л. Актуальні проблеми роботи з обдарованою молоддю / Л. Бондар, Н. Гладушина // Науково-методичний журнал. – 2006. – № 1. – С. 117–124.
2. Максимчук Н.П. Психологія дитячої обдарованості : навч. посіб. для студ. вищ. навч. заклад. / Н.П. Максимчук. – Кам'янець-Подільський : МЕДОБОРИ (ПП Мошак М.І.), 2003. – 124 с.

3. Савенков А.И. Принципы разработки учебных программ для одаренных детей / А.И. Савенков // Педагогика. – 1999. – № 3. – С. 97–101.
4. Харченко С.Я. Соціально-педагогічні технології : навч.-метод. посіб. / С.Я. Харченко, Н.П. Краснова, Л.П. Марченко. – Луганськ, 2005. – 552 с.
5. Шепітько В. Організація навчання обдарованих і талановитих школярів / В. Шепітько, І. Волощук // Рідна школа. – 2006. – № 8. – С. 27–54.
6. Пашинський А. Психологічні особливості обдарованості та творчих здібностей учнівської молоді / А. Пашинський, Р. Хмурич // Молодь і ринок. – 2006. – № 8. – С. 40–44.
7. Матюшкин А.М. Загадки одаренности: Проблемы практической диагностики / А.М. Матюшкин. – М. : Школа – Пресс, 1993.
8. Пассоу А.Гарри Обучение одаренных детей (К истории вопроса) / А. Гарри Пассоу // Воспитание школьников. – 2004. – № 2. – С. 47–52.

ГРИТЧЕНКО Т.

ЗМІСТОВИЙ АСПЕКТ ПОНЯТТЯ “ПРОФЕСІЙНО-МОВЛЕННЕВИЙ СТИЛЬ СПІЛКУВАННЯ” В КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Багаторічний авторський досвід роботи в початковій школі, ВНЗ, спостереження за професійною діяльністю вчителів й аналіз педагогічної практики, яку проходять студенти педагогічного факультету, свідчать про те, що мати ґрунтовні знання з основ наук і методик навчально-виховної роботи, орієнтуватись у найновіших освітніх технологіях, володіти в повному обсязі педагогічною технікою, бути наділеним найкращими людськими якостями та любити дітей недостатньо. Вкрай необхідним для вчителя початкової школи є вміння організувати спілкування з учнями, налагодити з ними продуктивний діалог, залучити до співпраці, створити атмосферу співроздумів і співпереживання [10]. У сфері педагогічного спілкування існують ще не розкриті резерви оптимізації педагогічного процесу, а також міститься причина багатьох педагогічних невдач, труднощів у розв’язанні різноманітних професійних завдань.

Безумовно, всіма цими вміннями має володіти вчитель будь-якого профілю, проте, на нашу думку, для вчителя початкової школи ці уміння набувають особливої значущості, тому що саме він покликаний забезпечити базовими знаннями, уміннями і навичками, даючи міцну основу для подальших ступенів навчання, допомагаючи дитині у становленні її як особистості. Насамперед, учитель початкової школи повинен реалізовувати всі функції спілкування – бути і джерелом інформації, і людиною, яка пізнає іншу людину, і організатором колективної діяльності і відносин, і компетентним професіоналом, і багатогранною особистістю, яка є еталоном і прикладом для учнів [6]. Отже, система освіти потребує нових підходів до підготовки майбутніх учителів початкової школи, передусім до формування основ продуктивного педагогічного спілкування – найважливішого професійного інструмента діяльності педагога. Одним з найважливіших аспектів такої підготовки, на наш погляд, є формування професійно-мовленнєвого стилю спілкування майбутнього фахівця початкової школи.

Мета статті – розкрити змістовий аспект поняття “професійно-мовленнєвий стиль спілкування” в контексті підготовки майбутнього вчителя початкової школи.

Останнім часом підвищився інтерес філософів, психологів, педагогів, лінгвістів до педагогічного спілкування як особливої сфери педагогічної діяльності, від